

I.

*Josef Abraham,
básník, který nedozpíval*

„Mé srdce bylo hromada popelu, pod nímž hořel plamen...“

(Josef Abraham: Epitaf)

* 19. 2. 1890 † 21. 7. 1933

Fotografie Josefa Abrahama z roku 1918

BRÁZDOU ŽIVOTA I SMRTI

Úzkostný strach ze smrti a zapomnění, duševně člověka až pohřbívající, brání dohlédnout za bariéry živočišného ega, třeba právě za nimi je tak nekonečný časoprostor, až se v něm stává nicotnou sama smrt. Naopak dospět do nadosobních dálek se podařilo obvykle těm, které osudové okolnosti vyštvaly z hájemství stereotypní, průměrné všednodennosti a přinutily je vyrovnat se s předurčeností k předčasnému zániku. Do rozlehlosti prostoru a času vybere odsouzence-vyslance někdy společnost, někdy příroda. Ať ta či ona, všehovšudy ukáže prstem a vše další už je pouze na dotyčném.

Josefa Abrahama si vyvolila příroda a rozhodla se s veškerou neúprosností.

On ale opravdu nepatřil k těm pasivně odevzdaným. Jeho odpovědí byl statečný básnický a filozofický zápas s osudem. Kolik jich dějiny lidského rodu pamatují – a přece, přece je každý z nich poprvé: vždyť jeho neopakovatelnost je nezbytnou k přežití kolektiva, zatímco časem limitované zachování druhu homo sapiens sapiens už nezbytností v evolučním plánu přírody. Aby právě tímto zorným úhlem také čtenář nazřel esej o Josefu Abrahamovi, toť druhým plánem autora.

Vskutku. Začteme-li se do Abrahamových veršů dnes, s velkým časovým odstupem, užaseme nad všudypřítomným mementem v nich a jsme účastni všeho exis-

tenciálního s básníkem, jako by se Abrahamův zápas, největší ze zápasů, jaké musí člověk podstoupit, odehrával po celé dějiny, paměti generací vytvářené. I my z počátku třetího tisíciletí prožíváme odsouzcův těžký den, kdy „*smutek těžký jako přívál duší kráčí / v strom života jej osud řezal hrubou runou / jak těžký mrak skryl chvilku žití mého slunnou / a v spánek těžký znavené mé oči tlačí // Tím smutkem věčné noci provždy člověk trnul / o věčných tajích počátku a konce bádá / a z děsu smrti v smír se dral a znovu do něj padal // Však clonu věčných tajů nikdy nerozhrnul / Když duchem vítězil, vždy smrti podleh tělem / i poznal, nic že nezbyvá, než padnout s klidným čelem*“ (J. Abraham: Sonet těžkého dne). Sám Abraham uvažoval, že není z prvních ani posledních: chodíval na loučimský hřbitov k rovu Rudolfa Mayera, českého romantismu představitele hned po Máchovi, aby takto oslovil staršího bratra v poslání i údělu: „*Nuž odpočívej, pěvče, duše záдумčivá / jdem stopou tvou s loučimských strání na Koráb*“ (J. Abraham: Vycházka z Loučima) a loučí se s ním o něco silnější, když slyší „*jak z dálky znějí hrany / a marně zdržet bys chtěl život prchající*“ (J. Abraham: Na sklonku října).

Za každodenního zvuku hran ubírá se básník časoprostorem, aby i smrt a nicotu přemohl uměleckým postižením člověkovy předurčenosti k naplnění vůle přírody. Musil velmi, velmi spěchat. Ludvík Jehl k tomu napsal, že ty „kteří nevěděli o těžké chorobě básníka a psychofyzických předpokladech jeho tvorby, překvapovala velká tvůrčí intenzita jeho, jež nebyla často a nemohla ani býti pochopitelnou bez znalosti pravého stavu věci. Tu si pak ovšem, znajíce okolnosti, dovedeme vysvětliti tvůrčí chvat, podmíněný nepochybně biologickým destruktivním procesem organismu, bránícího se všemi směry proti zániku. Tento stimulus mortis, těm, kteří s Abrahamem nežili v blízkém styku, dlouho utajený, i když leckterý verš z jeho sbírek napovídal a dával tušit lidskou tragédii básníkovu, ten způsobil zintenzivnění a chvat v tvorbě, jehož příklady nacházíme v naší literární historii bohužel příliš často“ (In margine smrti Josefa Abrahama, Plzeňsko, č. 6, r. 1933).

Pravdaže tvůrčí spěch plodí nezralé ovoce, ale ví-li pěstitel, že ke šlechtění štěpů se mu nedostává času? Abraham „*musil pospíchat, nesměl čekat a tak osmnáct básní za měsíc! Neboť: „... už blízko k půlnoci – zbytek dne se krátí – o jaký děs – o jaký*

žal – ty teprv vstáváš.“ Proto říká ústy učitele Polana: „... mé hodiny jsou odměřeny, do té doby musí být vše vyřízeno ... aby obnovilo proud našeho života a proud naší krve a pokračovalo na cestě naší.“ Proto vydává své sbírky básní vlastním nákladem těsně za sebou, aby dokončil, a nečeká na jiné. Tím se také stává málo známým, tehdy asi Praha či větší nakladatelství je část úspěchu“ (básníkův syn Jiří Abraham v dopisu autorovi 4. 4. 1983).

Po citacích z postřehů Ludvíka Jehla i Jiřího Abrahama a po úryvcích z tvorby samotného umělce ani nepřekvapí, když půl století (1983) po básníkově smrti literární historie konstatuje:

„Vydal dvě básnické sbírky – V měsíčním kruhu (1930) a Chodské sonety (1931). Nebyly přijaty s příznivým kritickým ohlasem, ač sám F. X. Šalda nabádal autora k dalšímu tvůrčímu úsilí. Básník nevytvořil dílo průkopnického ražení. První sbírka rozváděla podněty symbolismu i poetismu, i když v ní, a zvláště v Chodských sonetech jsou nejzajímavější verše věnované Chodsku, jeho přírodě, charakteristickým místům i tradici“ (Viktor Viktora: Básník už neznámý, Pravda 21. 7. 1983).

Básník už neznámý ... Smířit se s takovým konstatováním, přijmout ho jako neměnný fakt, proč?, „neboť Abraham není nejmenším z básníků svého kraje“, jak říká opět Jehl v již citované práci, a proto i on sám se angažuje za docenění „neprávem zapomínaného a nedoceneného básníka Chodska“.

Přes uplynulé více než tři čtvrtiny století po Abrahamově skonu Jehlova slova na významu neztrácejí. Chodsko a „domažlické“ Podčeskolesí vůbec se totiž nikdy nestalo kolébkou velkých básníků a každý z těch, kteří se s kořeny zde zapuštěnými vydali na český parnas, byt' zůstali nejvýš v polovině cesty, netvoří jen stránku, nýbrž samotnou kapitolu dějin regionální poezie. Je paradoxem, že kraj, který se erudovaně hlásí k rodákům prozaikům a k básníkům „hostujícím“ (Vrchlický, Klášterský ...) tak málo vzpomíná toho, jenž z básníků zachraňuje čest rodáků jako málokterý jiný. Strom, který nedorostl výšky čítankových velikánů, je zkrátka méně viditelný. Proto k němu půjdeme po zemi ...

... a zem vypoví mnoho, ukážeme-li se být toho hodni, totiž budeme-li schopni porozumět jí. Potom porozumíme také Josefu Abrahamovi.

K té trpělivé půdotvorné příčinlivosti přírody nenajdeme obdobu. Úmluvu mezi vesmírem a věky zbývá člověku pokorně ctít. Ví to každý, kdo oral, sel, sklízel. Když radlice obrátí plást ornice, země vydechne poselství navrstvených staletí. Pod radlicí puká čas a vše, co tato země kdy prožila, prožívá s ní orač ještě jednou. Náhle před ním nemají věky a vesmír tajemství. Přijaly ho za svého: Jsi množství nespočetné, jemuž i život prodlužuješ. Rukou svou dal jsi nám větší smysl. Čas a vesmír a člověk jedno jsou. Potřebují se navzájem. Půda je prostředkem dorozumění mezi námi.

Vyrůstal-li Abraham právě v tomto duchovním klimatu odmala, potom tedy básně vznikají v člověku mnohem dříve, než jsou napsány. „*Za branou kráčím v kypré prsti / a zrno házím plnou hrstí / do líchy plodné / a v brázdě rodné / zřím stopy pradědů, již přede mnou / též sémě kladli v zemi úrodnou / dnes dávno spí už zapomnění v hloubkách času / jim také zráló osení a zráló v klasu / jako mně zraje, sype každým létem / a stále růsti bude i mým dětem / jež po mně opět zasejí své sémě / a jejich bude kus té naší rodné země / a jejich ruce uchopí se mého díla / a v svalu jejich moje bude hýřit síla / vzpomínku pošlou za mnou v prostor nekonečný / pokorně, odevzdaně věřím v život věčný ...*“ (J. Abraham: Selské jaro).

Tyto verše, a jsou to verše-krédo, napsal Abraham na sklonku dvacátých let. Ale než napsal, nejprve prožil tento „*starý zákon polí, nenapsaný, ale děděný a žitý krví, smysly i pudy*“ (J. Abraham: Na křižovatce). Každý Abrahamův verš je veršem pracovitého života, komplexního poznání bytosti. Abraham prostě měl to základní ze skutečného básníka: poctivý přístup ke všemu – ke světu a jeho napohled bezvýznamným detailům, k práci, k poezii, k sobě. A poctivost byla vždycky odpůrkyní mělkosti.

Nepřekvapí proto, že právě Josef Abraham uměl básnický zvážít takový symbol souznění běhutosti času a člověčenství, jakým je pečeň chleba. Právě on měl právo i povinnost oslovit chléb „*principe, jenž trváš od počátku*“, „*rytme srdcí, která stejně tlukou*“, „*usmíření, kterým smyta byla vina*“, „*šťáv zemský proude*“, „*extrakte země, prolnutý éterem světů*“... Kdo jiný než Abraham byl povolán objevit chléb jako „*kus srdce lidského*“?

Ano, s krví rolnických předků a s vlastní rolnickou zkušeností zmnožuje Abraham tóny regionální poezie. Stejná krev a podobné tóny sice předznamenaly jeho zakořenění v tradiční světonázorové půdě regionu, ale natolik zas ne, aby filozofující poeta nevní-

mal proměny moderního světa. Do hospodářsky nerozvinutého kraje pronikalo nové myšlení ekonomické a tedy i kulturní podstatně méně dynamicky než do průmyslově vyspělých oblastí státu, a tak Abrahamova poezie nejen že zrcadlí básníkův vnitřní střet a posléze usmíření starého s novým, ale je také z klínů rozštěpujících prostor novým myšlenkám v pohraniční, na západě Čech. „*Hodina smrti do hlubin věčnosti se vlila / strhujíc duši do víru kosmických veletoků / nad světy hvězdnými ve dlani boží ji utajila / v bratrstvu duchů byvších i budoucích pravěků*“ (J. Abraham: Bolestná hodina). V Abrahamově poezii smiřuje staré (dlaň boží) s novým (kosmické veletoky, hvězdné světy) předtucha smrti a filozofie „bratrstva duchů byvších i budoucích pravěků.“

Když umělcův syn Jiří Abraham, uznávaný lékař a pedagog působící v hlavním městě Praze, pátral po informacích, které by mu více přiblížily otce (ten zemřel, když Jiřímu nebyly dva roky), napsala mu matka v dopisu 11. 3. 1968: „*Sama mohu jen o tom Klenčí říci – byl tam hned, jak se ta měšťanka otevřela první rok (1924 – pozn. autora) jako ředitel, ale pro špatné spojení šel zase raději do Domažlic na měšťanku. Tam (v Klenčí) se scházel se spisovatelem Šimonem Baarem, ten mu také objasnil a ve farní kronice našel, že Abraham první byl v Klenčí, přiženil se sem do Osvračína a zde ten rod se rozrostl. Bavili se spolu o básnictví i spisovatelství, tatíček vždycky litoval, když on sám vydal básně, že už není více spisovatele Baara (zemřel 1925 – pozn. autora), byli si dobří kamarádi, chápali jeden druhého.*“

Vzpomínka Julie Abrahamové na manželovy přátelské styky s Baarem budí dohady, jak velká byla váha podnětů ze společných besed pro samotnou Abrahamovu tvorbu prozaickou, neboť na Abrahamově psacím stole se nedařilo jen básníkovi. Rodil se tu, ale dorůst nestačil – také prozaik spějící tvůrčím vývojem k románové formě. Ani v tomto neprobádaném žánru, jako ne dílem básnickým, neschází Abraham z myšlenkových cest sobě nejbližších. Zejména románový pokus *Na křižovatce* (na pokračování v periodiku Staňkovsko od 23. 6. 1934 do 9. 2. 1935) je jednou z dalších Abrahamových polemik se smrtí. Podobně jako v básnickém díle i zde znějí dva hlasy – jeden o smrti jako dotrvání nicotnosti a marnosti života, druhý o smrti, již dává smysl nový život.

Selská rodina Vrbů žije ve vsi Modrá. Sedlákův syn Jan má krátce před svatbou, ale když se v noci vrací od nevěsty ze Stráže, netuší, že „*kamenné zábradlí mostní bylo ro-*

zebráno a stezka pro pěší porušena ...“, a tak „*temný pád umlčel děs smrti, myšlenku i poslední slovo na rtu, zabil mladého Jana Vrba a mnoho nadějí v něm*“.

Také zádolský učitel Josef Polan, milenec a později manžel Vrbovy sestry Barušky, je odsouzen předčasně zemřít. Jeho osobní tragédie je z těch přemnohých v obrovské tragédii lidstva a lidství. „*Výstřel, který se ozval asi před měsícem v Sarajevu*“, totiž „*byl slyšen všude, zanechav brozivou ozvěnu*“. V předtuše smrti píše Polan z fronty své těhotné ženě: „*Až naše dítě dospěje, založí si rodinu, aby rozmnožilo a obnovilo proud našeho života a proud naší krve a pokračovalo na cestě naší*.“ Učitel Polan chápe svou smrt jako součást života rodového celku.

8 Podobně přemýšlí starý sedlák Vrba, který se vyrovnává se smrtí syna a rozhodl se dát dvůr do dražby. Ví, že rod Vrbů vymře, ale v jeho myšlení převládá vyrovnanost a pokora: „*... ať sklízí, kdo sklízí, bude to přece nástupce, bude pokračovat po nás, orat naši brázdu a bude mít po nás rád to, co my jsme milovali. Zas, vy moje pole, přijde hospodář, který vám bude sloužit, jemuž budete osudem dobrým i zlým, jenž vás přemůže a jehož vy nakonec zdoláte. On sám z vás a vy z něj budete sít, třebaže v nekonečné symbióze, v neustálé proměně, ve věčném opakování života*.“

Nebude tedy neopodstatněným tvrzení, že po pokusech básnických právě románová forma poskytla Abrahamovi další, ještě širší prostor k hledání a nalezení nejen smyslu vlastního života, ale i smyslu vlastní smrti. Vzájemná podmíněnost bytí jednotlivce a posloupnosti generací vyvádí Abrahama ze stavů marnosti a nicoty a podobně ho osvobozuje i vědomí nekonečného prostoru a času za hranicemi osobního. Osvobozuje i učitele Polana, jeho ženu, sedláka Vrba ... i Abrahamova syna MUDr. Jiřího Abrahama, jenž považuje „*stopy výkřiků doteků / předků*“ za skutečné „*stopy stop*“ (Jiří Abraham: Než svlékneš jizvy, neumírej, člověče; rukopisný cyklus veršů). Když „*muž zakořeněný v brázdě světla / neodloží pluh / opřený o srdce*“, pak právě pro takového zní vyznání Abrahama syna: „*Nezahyneš / protože čas je mírou skutků / a není konec v objetí skutků / Ani zvíře nepřejde stopou klidně*.“ I intelektuální pokračovatel Josefa Abrahama, básníka a myslitele spojeného životem a tvorbou s Domažlickem, jde obdobnou cestou k obdobnému poznání: „*... v slabinách času / předhoniť noc kdo zůstal / v bratrství potomků předků*“.

JSI TOUHA, JÍŽ SE ŽIJE...

Protože láska k rodnému kraji a poezie jsou stejného rodu, Josef Abraham Chodské sonety napsat vpravdě musel. Hned v úvodní básni Chodsku rozezvučel strunu, na niž zahrál ne jeden z básníků, v kraji strážců zemských hranic třeba jen velmi krátce pobývších.

„Jsi touha, jíž se žije, na kterou se zmírá / jsi dítě z lásky narozené / sny rozkošné na prahu mládí sněné / o písni, kterou srdce samo zpívá ...“

Třebaže Osvračín není tradiční vsí buláků, na chodské usedlosti odtud snadno dohlédneme – jsou za humny. Profesionální působení, přírodní krásy i hutné dějiny, to vše spojilo Abrahama s chodským Podčeskolesím natolik, že to nejlepší ze sebe, schopnost básnický tvořit, mu odevzdal jako autorský hold. Ba právě poezií utužil se vztah básníka ke kraji, kde „*velebný Čerchov červánkem se halí*“ (J. Abraham: Pec pod Čerchovem). Ostatně na jiném místě už řečeno, že osvračínský rod Abrahamů, jak objevil Baar, vzešel z chodského Klenčí. Však připomeňme Abrahamovu báseň Na hajtě v starém Klenčí:

*Oheň to nebyl, byla to šerčička
 červená šerčička Hanýžky Královy
 Na hyjtu přijďte, vzkazuje děroušek Taračka
 Martínku, Tomši, všecky vy děti Baarovy
 Čeho nám stařeček všeho poví? – –
 Sousedé zmlkli, dětem planou líčka
 Děrečku, o božím soudu, o Kozinovi – –
 Promiňte slze, dojetím zvlhla víčka
 Na bílém hřebci svatý Martin v sedle
 rozjel se s vršku převysoké jedle
 modravé stíny předtuch temnem krouží
 Skřivánků trylek tryská ze hrud
 Převzácné hosti, krásná paní, vítána buď
 S Tebou se u nás sliby jara vzbouzí*

Zatímco básníkovu knižní prvotinu vyprovodil do světa literatury Ludvík Jehl v rubrice Umění a kultura 43. čísla Týdne z roku 1930 slovy „*debut Abrahamův je značně jiný, než jak jsme obvykle zvyklí. Přináší mimo několik pokusů, ovlivněných poetismem, pěknou řádku básní, jež dávají tušit o dobrém úmyslu autorově a opravdu básnické síle. Jsou to hlavně jeho zemité verše, verše s motivy měsíců a z přírody. Jeho verš je tu zralý, mužný, vyrovnaný a jeho kvalitě by neubrala ani interpunkce, již autor opomíjí, ponechávaje jen tu nejnepřirozenější: vykřičník. Průměr knihy je vyspělý a na debut překvapující. Skromnost knížky si opravdu zasluhuje, aby na ni bylo upozorněno*“, z reakcí na druhou básnickou sbírku Josefa Abrahama ocitujme málo známou odezvu Halíkovu. 14. 10. 1931 literární historik dr. Miroslav Halík napsal autorovi Chodských sonetů: „*Je mi opravdu drahou knihou a radostnou hodnotou v tvůrčím díle našeho kraje: pro čistý kult slova, pro ryzost a opravdovost cítění, pro její dychtění po novém básnickém zmocnění se prožitků duše i srdce, jak je naplnilo a prostoupilo Chodsko. Kult kraje, obstarávaný často ochotnickými veršotepci okresního průměru, dosahuje cyklem Vašich sonetů výšin básnického výrazu. A třebaže vyjadřují se abs-*

traktně, dovedl bych hojnými doklady opřít tento svůj soud o dojem z Vaší knihy, která mě upoutala i svou odvážnou a často šťastně vystihující snahou po básnické deskripci kraje, přeměňujíc v zkratce nesnadného formálního útvaru krajinnou scenerii a náladové, historické i životní ovzduší vesnic a drahých míst Chodska v sytou básnickou charakteristiku, kterou tato místa na nás působí, ale pro jejíž vyjádření neměli jsme dar Vašeho objevitelského slova, vidění a prožívání. Proto Vaši knihu může spravedlivě oceniti jen ten, kdo – abych tak řekl – promiloval Chodsko stejnou láskou jako Vy a s ním oddaně se sžil, ale i naše oficiální kritika, kdyby – bohužel – nebyla tak povrchní a lehkovážně přezírající vše, co nemá posvěcení literárního kamarádství a pražských známostí, musila by Vaší sbírce vykázati dobré místo.“

11

Halíkově soudu (poslední věta jako by psána byla letos a ne už v roce 1931) přitakáme bez rozpaků – Josef Abraham básnickým slovem zmapoval nejedno místo kraje. Z Chodských sonetů připomeňme Chodský hrad, Sonet sněný na Baldovském návrší, Na rozcestí u Havlovic, Čerchovu, Postřekov, Pec pod Čerchovem, V Chodově, Na Korábu nad Kdyní, Okolo Staňkova atd. Co jméno, to pojem.

* * *

Píše se rok 1933.

Země pod vrcholy Českého lesa, jimž vévodí Čerchov, prožívá slavné dny: Jindřichu Šimonu Baarovi se dostává zvláště mimořádné posmrtné pocty – na Výhledech je odhalena bronzová socha, dílo akademického sochaře prof. Ladislava Šalouna. Dny před 5. červencem jsou plné vzrušení. A každý, kdo chápe umění jako něco z podstaty nepostradatelného, vzdává hold Jindřichu Šimonu Baarovi.

Josef Abraham tak učinil už před lety. Jak jinak – básní. Nazval ji Na Výhledech a zařadil do prvotiny V měsíčním kruhu (1930).

Báseň je publikována ještě jednou: v Poslu od Čerchova z 29. července – roku 1933. S ní však, a také na titulní straně, pietní vzpomínka Za Josefem Abrahamem z pera Františka Rádla.

Ještě v době, kdy se kulturní Chodsko raduje z druhého narození nekorunovaného krále Chodů, osvračínský básník umírá. 21. července 1933. Podivný kontrast naho-

dilosti v kraji pod Čerchovem. Zdůrazněme ono pod Čerchovem, neboť i ta hora na samé hranici slovanského a germánského živlu jako by spřátelila oba umělce. Oba jí věnovali báseň a oba ji nazvali prostě Čerchovu. Baar říká s pýchou *hle, Čerchov náš!* / *Nad zemskou branou drží tu stráž – / mohyla reků, / Slovanstva pilíř nejzápadnější,* zatímco v Abrahamovi stejné pocity nakonec vystřídá pokora. *Prasilou božstva navršen byls v živlů zrodu / kdy změtí žhavých vírů vřela tvůrčí směs / od časů stvoření, od světů prapůvodu / přes téměř tvé se marně valil bouří běs // Zde slavný osud věků zvedl mez / jež dělí světy, západ od východu / tys maják, Čerchove ...,* zvolá Abraham a jeho emoce přece jen utiší klid a mír prožitého dne: ... *ve stínu tvém jde brázdou klidně rádlo / kruh krásných dívek hymnus zazpívá.*

Čerchov – symbol i obrozující se síly. Tak nějak jej pojal, jak vzpomíná domažlický grafik Vladimír Böhm, Mistr A. V. Novák, když po druhé světové válce maloval horu hor pro prezidentskou lóži v Národním divadle.

Ale i v dalších desetiletích novodobých dějin vlasti zůstal Čerchov symbolem obrany českého jazyka, půdy a svobody. Historií daný dědičný úděl promlouvá tu do duševního světa obyvatele Chodska nejrozhodněji. Jestliže žádný z básníků doprovázejících čas od času regionální společnost každodenním životem nedosáhl met nejvyšších, jestliže jen vzácně málokterá z jejich básní reprezentuje to nejcennější v české poezii, je to znamení Podčerchoví samotného. Naopak prozaici-básníci přírody tu se narodivší patří v české literatuře na samý vrchol Parnasu.

* * *

„*Mé srdce bylo hromada popelu, / pod nímž hořel plamen ...*“, stojí v epitaфу Josefa Abrahama.

Cestu na osvračínský hřbitov lemují lípy, akáty a jírovce. I proto vzpomeneme na Abrahamovo dílo literární – je stromořadím-větrolamem. Abraham neměl nikdy na růžích ustláno. Když v roce 1909 jako devatenáctiletý absolvoval Učitel'ský ústav v Plzni, vůbec jej nečekal předpokládaný rozlet. Vždyť v následujícím školním roce učil sotva tři měsíce a to ještě na dvou školách, kde bylo třeba zaskočít. V příštích patnácti letech působil na deseti místech, mimo jiné rok ve Zvolenu, nejdéle v Srbicích,

pak v samotném kulturním a správním centru Chodska, v Domažlicích. V září 1926 se pronikavě ozvala těžká srdeční choroba a po dlouhodobé pracovní neschopnosti je Abrahamovi vyměřena penze. Vzдорovat útrapám mu pomáhá Domažličanka Julie Peková (* 25. 5. 1898), s níž se 28. 11. 1927 v Plzni ožení a která mu dá tři děti – dcery Ester (* 4. 11. 1928) a Annu (* 8. 6. 1930) a syna Jiřího (* 14. 12. 1931). Těto ženě, po mnoha letech synem Jiřím vyzvané, aby se podělila o vzpomínky, vybavil se básník, který bojuje v zahradním altánku o usmíření života se smrtí a který – vášnivě rád rybaří. Těší se z každého úlovku – prý je alespoň takto užitečný rodině.

Lidský profil básníka, romanopisce a filozofa Josefa Abrahama dokreslí vzpomínka Františka Rádla, jak s ní přišel mezi čtenáře Posla od Čerchova dne 29. 7. 1933: „... již 26. září 1926 přišla naň rána neočekávaná: přetěžká srdeční choroba. Oznamil, že ochuravěl, a žádal na tři dni dovolenou. Přitom se o své chorobě blíže nezmiňoval a netušili jsme nikdo ze sboru, že ze tří dnů budou dlouhé měsíce, ba léta a že konečně 1. prosince 1927 bude kolega nucen odejít na odpočinek. Netušili jsme, že dny jeho mladého, na pohled silného těla jsou sečteny a konec života je blížek. V oslabeném těle jeho zůstával silný duch, pevná vůle, houževnatá chuť ku práci. Kolega Abraham konal vše plánovitě, po zevrubné rozvaze, a když se ku skutku rozhodl, šel k cíli neústupně, že zdál se těm, kteří jen povrchně posuzovali jeho jednání, i umíněným. Zesnulý žil duševní život uzavřeně, sám v sobě a sám si stačil. Nevím, zda se někdy obrátil k jiným o radu ve svých pochybnostech, zda se svěřil někomu se svým tajemstvím. Na všech stranách vzbudil jistě nesmírný podiv, když vydal v roce 1930 sbírku svých básní „V měsíčním kruhu“. Nikdo netušil, že člověk pokládáný za nejvyšší „praktického“, skrz naskrz praktického, kuje verše, hloubá o záhadách života a světa, oddává se náladám ročních dob, měsíců, tmy i světla, obléká myšlenky své v poetický háv. Vydané jeho obě sbírky „V měsíčním kruhu“ i „Chodské sonety“ rozhodně nejsou jeho první začátečnické pokusy, jistě jim předcházelo mnoho prací, jež padly asi za oběť plamenům po vlastní kritice básníkův. Hrozná choroba drtící tělo zesnulého dopřávala mu pracovati a povznášeti se z trudu a bolesti jen v krátkých intervalech.“

Pracoval-li básník jen v krátkých intervalech, o tom můžeme pochybovat. Těž potřeba umělecké tvorby je přece chorobou. Abraham se nemusil ani nutně, ani sa-

možřejmě ocitnout až za hranicemi osobního, ale pronikl tam, protože poctivě a se sebenároky hledal odpovědi na odvčké a nejzávažnější otázky člověka.

Napsal-li o mnoho let později jiný český básník, že umění je svým způsobem rozhovorem, nemůžeme v konkrétním případě umění Abrahamova nepřítakat dovčtkem, že rozhovorem probíhájícím i po dlouhých letech umělcovy fyzické nepřítomnosti. Ani tento text nechce být ničím jiným než rozhovorem o Josefu Abrahamovi, básníku, který nedozpíval.

Příloha I

*

Josef Abraham, definitivní odborný učitel v Domažlicích, t. č. v Osvračíně na dočasném odpočinku, 39 1/2 roku starý. Chronický zánět srdečního svalů. Není schopen služby, vyloučeno opětné nabytí schopnosti, jelikož vzdor několikaletému klidu a vzdor léčení choroba se nezlepšila. Vyšetřovaný není schopen žádného výdělku.

(Z nálezů zdravotního rady dr. Vítězslava Pejška ze dne 7. 8. 1929.)

*

Vážený pane, děkuji Vám za poctu, kterou jste mi zde způsobil zasláním Vaší pěkné knížečky. My prozaici nedovedem svou lásku k Chodsku obléci do tak sličného hávu – ale stárnouce těšíme se z toho, že líbezná krasavice – Chodsko nalézá při svých nezmarých i měňavých půvabech nové řady ctitelů, kteří modernímu světu ji postaví do pravého světla.

17

(Archivář a spisovatel František Teplý Josefu Abrahamovi z Mariánských Lázní 15. 8. 1931.)

*

Laskavost Vaše velmi mne potěšila, dobře tušíte, že vše, co se týká Chodska, je mi milé. Podařilo se Vám lecos pěkně vysloviti, ale ta forma, ta forma. Nemohu se s ní jaksí spřátelit.

(Antonín Klášterský Josefu Abrahamovi z Havlovic-Hadrovce 5. 9. 1931.)

*

Žádám tímto uctivě, abych byl přeložen do trvalé výslužby, poněvadž pro nemoc nemohu vyučovati. Onemocněl jsem koncem září 1926 a stalo se tak v mé činné školní službě. Od té doby jsem nemohl službu školní nastoupiti. V letošním létě nastalo sice zlepšení mého stavu, pročez jsem ústně žádal při úřední lék. prohlídce, abych mohl školní službu opět nastoupiti. Ale po přechodném zlepšení se zdravotní můj stav do té míry opět zhoršil, že nastoupiti nemohu a žádám, abych byl trvale

pensionován. Přikládám lékařské vysvědčení stát. obvod. a odbor. lázeň. lékaře v Poděbradech, kde se právě nalézám v léčení.

(Z konceptu Abrahamovy první žádosti Zemské školní radě v Praze ze dne 22. 8. 1930.)

*

18

... otec byl léčen pro srdeční chorobu, každý rok jezdil do Poděbrad, zemřel na selhání srdce, pro dekompenzovanou kombinovanou nitrální vadu. Jako medik jsem našel rentgenový snímek srdce a plic v knihovně a matka řekla, že je to poslední rentgen mého otce. Srdce bylo výrazně oběma směry zvětšené, tzv. cor bovinum, plíce byly zcela v pořádku. Podle mého názoru otec v mládí onemocněl angínou, pak následovala rheumatická horečka, bylo postiženo srdce, srdeční chlopně a postupně se nález zhoršil, plíživě až do úplného vyčerpání, kdy i sebemenší pohyb byl pro něho obtížný. Ale již asi v 15 letech života měl známky srdeční choroby. Proto asi jediného syna nechal sedlák chodit dál do školy, že na tělesnou těžkou práci nestačil! Na propouštěním vysvědčení z chlapec. školy má samé výborné, kromě tělocviku! Proč byl kluk z vesnice měl nejhorsí tělocvik?

(MUDr. Jiří Abraham, básníkův syn, v dopisu autorovi dne 13. 5. 1984.)

*

Prožívám zas periodu své nemoci, která mne poutá na lůžko a jež stále ke mně krutější a nemilosrdnější. A poněvadž při častém opakování i neúčinnější léky selhávají, léčím se universálním lékem, dobrým proti všem nemocem: důvěrou, trpělivostí a odevzdaností do vůle boží. Člověk nesmí ztrácet hlavu v žádných případech, to by byla zbabělost, ať u nemocného, ať u zdravého. Člověk nesmí zoufat, proto je člověk... Pamatujte si: nebojte se za vnějšími úspěchy a falešným leskem, ale pracujte svědomitě a pak můžete mít klidné svědomí, že jste pracovali čestně.

A především a nejprve dbejte svého zdraví! Vždy buďte bystrí, ostražití a ke svým přátelům, nejbližším, zejména rodinným, buďte skutečnými přáteli, totiž že je ne-

budete roztrpčovat nectnostmi dnešní pokažené mládeže. – Doufám, že Vás rodiče nebudou muset honit, strašit a výčitky činit, abyste se přičinili, a že Vy zas nebudete toho potřebovat a přičíníte se ze všech sil svých a schopností, abyste vynikli. Pak můžete býti klidni a výsledky se dostaví. – Ovšem vylučuje to duševní a mravní tupost a nenapravitelnou hloupost...

(Z básníkovy dopisu synovcům Milanu a Dušanu Adamičovým do Turnova; 1. 12. 1932.)

Příloha II

*

Julie Peková a Josef Abraham, svatební fotografie z roku 1927

*Básníkova manželka Julie se synem Jiřím, povoláním lékařem.
Fotografie z roku 1971*

25

*Josef Abraham s rodiči a sestrami – starší Františkou a mladší Annou.
Básníková matka, rozená Krauzová (2. 2. 1864), porodila dvanáct dětí. Devět z nich zemřelo.
Fotografie z roku 1920*

II.

*V zeleném světě pravdy
Jacka Flora*

*„... jen víra dovede přesvědčiti...“
(Jack Flor: Halali)*

* 2. 11. 1895 † 29. 7. 1980

Fotografie Jacka Flora z roku 1937

PODEJTE MNĚ RUKU...

Zmlkněme a zvedněme hlavy do korun borovic, jimž první paprsek slunce posílá Šumava a poslední Český les. Tyto stromy jsou božstvem, cítíme. Ne takovým, které přivedl do svého světa člověk, protože málo věděl; ani takovým ne, které posvětila lidská potřeba bát se a respektovat; a už teprve ne takovým, které jedněm slouží k ovládnutí druhých.

Tyto stromy jsou božstvem, neboť necloní pohyblivé rovnováze ušlechtilého a nízkého, krásného a odpudivého, logického a nahodilého. Jsou božstvem, protože pod jejich klenbou smyslově vnímáme přirozenou vznešenost života.

Mlčky jdeme lesem, stále ještě neschopni najít metafory pro definování rozdílů mezi společenstvím lesa a společenstvím lidí. Tu se připomene Jack Flor, znalec z nejmoudřejších, a bez vyzvání začne vyprávět lesní cesta:

„Po mně se dnem i nocí plížili pašeráci – na mně se popásal poslední jelen – na mně byl ubit myslivecký mládenec, ještě chlapeček, který si nedaleko odtud rád hrával, rozděluje vodu Čerchovského potoka, při čemž hleděl do dálek jako neuznaný génius. Padl do zálohy a byl ubit dřívě, nežli sáhl po zbrani. Svázaného do kozelce a zatíženého balvanem jej pytláci spustili do studánky, jejíž vody tak rád rozděloval. – Na mně se

setkali dva lidé se zelenými límci a bez jediného výkřiku oba strhli zbraně. Vystřelil jen jeden – náš myslivec. Ten druhý klesl k zemi ... Ještě žil, když vítěz k němu došel, aby vyslechl poslední přání umírajícího. Sklonil se nad ním, ale krátce nato se prudce vzpřimil, sevřel hlavu do dlaní a vrávoravě se odplížil od šeptajícího, na jehož vestě uzřel odznak, podobný tomu, jaký nosil sám ... Odznak přísežné stráže!

*Tehdy jsem viděla poprvé člověka plakati. Plakal dlouho, tak dlouho, dokud ne-
utichlo chroptění nešťastníkov. Když se tak stalo, opatrně, aby se nepotřásl krví,
odnesl ho do houštiny – a navrátil se, vytrhal ze mne všechn mech, který byl krví
napitý. Večer se vrátil s hajným, který nesl kopací náčiní. Pod smrkem, z něhož zbyl již
jen rozpadávající se pařez za tvými zády, jej pochovali. Když skončili, prosil myslivec
hajného, aby ho neprozradil – v hrobu že neleží pytlák, ale myslivec z druhé strany,
nedávno tam přeložený, který ještě neznal svůj revír a zabloudil... „Nemohu za to,
věřte mi, hajný, on sáhl první po zbraní – a já jsem ho proto právem považoval za pytláka.
Nenechám se přece zabít...“ (Jack Flor: Odsouzenecova pomsta; z knihy Obět
soucitu).*

Po takové promluvě už jsou naše smysly a rozum zajedno: Proměnlivá, ale vyvážená míra zla a dobra je ve světě živočišstva přirozenou a nezbytnou, toť celé tajemství vznešenosti. Zelený svět o ni nemůže přijít, neboť i zlo zde bývá funkční. Ve světě lidí tomu tak ovšem není: Příroda dovolila člověku vládnout – chtěl to, nebránila mu, ale usměrnila jeho vývoj tak, aby jemu vládlo svědomí a etika. Kdykoliv dostane zlo v lidském světě přednost, život ztrácí na vznešenosti.

Les, poněvadž i člověk v něm má své místo, tak přestává být prostředím vyhraněně vznešeného. Je to svět všeho živého a svět pravdy o živém. Poznat ji nemůže každý, ale Jacku Florovi se to podařilo beze zbytku. „Podejte mně tedy ruku a já vás povedu,“ vybízí ve fejetonu Nevidím konce.¹⁾ Neodmítejme, neboť nás čeká prožitek vrývající se do paměti svou originalitou a hloubkou.

1) Posel od Čerchova 18. 11. 1933

Člověk vládne ostatnímu tvorstvu a to jej svádí k přezíravému pohledu na vývojově nižší živočišstvo. Jenže s takovou bychom u Flora nepochodili. Přístup a vztah ke spoluobyvatelstvu na planetě Zemi je pro Flora obrazem člověkovy kultivovanosti a vyzrálosti etické, přeneseně pak nejvěrnějším obrazem předpokladů pro dosažení sociálních ideálů.

Proto musíme z Teichmanovy recenze na Florovu třetí knihu *Oběť soucitu*, v níž recenzent vyzdvihuje autorovu snahu „*pověděti čtenáři něco hlubšího, přinejmenším poučiti jej, upozorniti, probouzeti*“ (Domažlické listy 27. 4. 1938), zdůraznit především ono *probouzeti*, neboť právě v něm tkví těžiště Florova ideového programu.

31

Flor nás s podivuhodnou lehkostí, jíž mohl docílit jedině autor znalý a přesvědčený, přinutí zřící se povýšenectví pána tvorstva. Naše neomezené sebevědomí uvolní místo úctě – považme k mravenci, zajíci, tchoři... Ti všichni přece mají stejně jako člověk svůj úděl a osud. Prožívají velká dramata a velké radosti a Flor o nich vypravuje se stejnou zaujatostí a odpovědností, jako by šlo o dramata lidí.

Florem vyznávaná **rovnost všeho tvorstva** prolíná celým spisovatelovým dílem, publikovaným ať už časopisecky, nebo knižně. Přímo symbolicky, ač jakoby mimochodem, vyznívá například v črtě *Klid a mír*²⁾, kde autor vedle sebe paralelně přiřadil skon zvířecího a lidského jedince: ve chvíli, kdy vyhasne život hranostaje, ze vsi je slyšet „hlas zvonů vyprovázejících tragicky zemřelého člověka“. O ušlechtilé síle mateřství vypráví *Mea culpa*³⁾. Člověk tu pátrá se zbraní v ruce (!!)) po objasnění zbesilého skřeku, kdy „rozum člověka XX. století již nevěří v reje nočních běsů“. Až po čase pozná pravdu. Skřek vydalo srnče uvíznuvší v železech. Do poslední chvíle jeho života ošetřovala ho srnčí matka – olizovala mu ránu, takže v tom místě nebylo železo zrezlé.

Zušlechťující mateřství si Flor nevybral za téma jen díky nahodilému zážitku ze služební obchůzky lesa. Sklon pojímat bytí a osudy lesních živočichů rovnocenně

2) *Posel od Čerchova* 29. 1. 1938

3) *Posel od Čerchova* 20. 1. 1934

s lidskými přerůstá nejednou do kritického srovnání, které nevyznívá pro člověka právě nejpříznivěji. Flor někdy vyslovuje svůj soud s tvrdou přímočarostí. Tak v črtě Zápas o přelstění člověk polapí pod rám živou slíпку, avšak druhá – poraněná – to záhy zaplatí životem. „Zápas o přelstění?“ ptá se autor. „Lze tak bez uzardění nazvat boj lstivé sytosti se zimomřivou hladovostí?“⁴⁾

Črta Zápas o přelstění II.⁵⁾ rovněž vypravuje o lidské lstivosti, která přinese strádání jinému tvorů. Hajný se zmocní jestřábích mláďat, aby je přivázel k pařezům, na kterých připevní a skryje železa. Druhého dne letí nad lesem jestřábí matka se železy na pařátech – podařilo se jí odtrhnout je ze ztrouchnivělého pařezu. Chytí se i druhý z páru? ptá se autor. Kéž by ho nepotkal osud prvního!

Flor psal své kritické, alarmující obrázky z přírody ve třicátých letech. Po uplynulých desetiletích stojíme tváří v tvář realitě, která vzbuzuje vážné pochybnosti nad dalším životem na Zemi. Tisícům druhů živočichů hrozí úplné vyhynutí. Ignorantství a sebezáchovná neurvalost překryly vědomí sounáležitosti. Znovu si připomeňme: pro Jacka Flora je vztah k přírodě měřítkem duchovní vyspělosti a předpokladů pro dosažení ideálů společenských. V necitlivého, surového ignoranta Flor nevěří. Spišovatelovu neúprosnou zásadovost a filosofickou vybroušenost vycítíme kupříkladu ve fejetonu Nevidím konce⁶⁾, kde důsledky člověkem nastražené otrávené návnady komentuje slovy: „Jsme v jádru Evropy, která zpívá nejkrásnější písně o humanitě a socialismu v nejvyšších tóninách.“

Tak jako téma poměru člověka k přírodě, prvotnímu domovu, stala se tématem Florových literárních prací také příroda jako místo člověkových morálních zvrátů. Přímo symbolicky obrazí autorovu filosofii o výchově člověka přírodou příběh Bílý zrádce, poprvé uveřejněný v Poslu od Čerchova dne 10. 2. 1934. Jde v něm o prožitek hajného Lišky, jenž si umínil sprovodit ze světa párek tchořů ukrytých v hromadě

4) *Domažlické listy* 25. 5. 1938

5) *Domažlické listy* 1. 6. 1938

6) *Posel od Čerchova* 18. 11. 1933

kamení. „Byl z těch starých vytrvalců, kteří neradi pracují bez odměn, za něž – to budiž k jejich dobru připsáno – považují i laskavá slova uznání. A teď se zdálo, že musí učinit výjimku... Slovo „nemožné“ již dávno ze svého chudého slovníku vyškrtl. Toto vyškrtnutí, tak lehké u všemocných boháčů, bylo zde velmi těžké. Namáhavá služba a drsnost prostředí bez studií filosofických děl, uvolnila u něho svěřací kazajku prvotnosti člověka – ubila soucit – tu přednost vzdělaných a nemocných. Nic neznal o nekonečnosti a problémem věčnosti se nezatežoval. Byl muž skutků, neohánějící se badavým slůvkem „proč“...“

Liška „povýšil sám sebe ve svém okrsku na „Něj“, s vyškrtnutím všech výslednic dobroty – jim považované za slabost, ponechávaje si jen mocenské prvky – diktátorsky upravené“. Také v tomto případě pracoval hajný s neoblomnou zarputilostí, ovšem pokusy jeho pomocníků vyštvať tchoře ze skryše petrolejem nasáklými a podpálenými hadry byly neúspěšné. Neústupný Liška poslal dělníky do vesnice, sám však setrval na místě – nedokázal prohrát, nesnesl neúspěch. Naneštěstí se zranil na noze a nebyl schopen chůze. Na kraj padla tma, Liška výstřely z lovecké pušky volá o pomoc, když krátce před tím zjistí, že má hlavěň ucpanou sněhem. Jaké štěstí měl! Kdyby totiž tchoři skutečně vyběhli ze své skryše a on po nich střílel, obětí by se stal on sám. Ani teď nemá vyhráno – vždyť mu hrozí umrznutí.

Nakonec se jeden z dělníků vrátí a Lišku zachrání.

Příštího léta se svalily dva balvany z tchoří skryše a Liška se přesvědčil, jaká náhoda mu v zimě zachránila život: tchoři tehdy nemohli z díry vyběhnout, protože únikovou cestu jim zavalil kámen. „To když uviděl poprvé hajný Liška – tehdy na náhrobním kameni stojící – mlčky zde dlouho stál, zíraje na obě kostry. Cosi se v něm zlomilo. Pohlédl ještě na znatelnou jizvu na kmeni, kam tehdy vystřelil poslední náboj, a tiše odcházal z místa svého pokoření, jež mu navždy ukradlo ironický smích.“

Flor je vyznavačem toho nejpřirozenějšího poměru člověka k přírodě. Úcta a pokora nejsou ani zahanbující, ani nedůstojné, právě naopak – podmiňují dny bohaté na smyslové a citové vjemy. Bez nich přece je lidský život chudý.

Mravní sebepěstění uprostřed přírody. Kdo změří, jakým přínosem je pro soužití člověka s člověkem?

JACK FLOR A DĚJINNÉ UDÁLOSTI

34

Otázka po smyslu života přijde na mysl po přečtení třeba jen několika Florových črt, fejetonů, povídek. Flor sám ji nikdy nevysloví explicitě, ale hutnost jeho vyprávění a hluboký ponor do etické podstaty věci nenechá na pochybách: Florovo pero vede smysl pro odpovědné žití.

Už proto spisovatelovo občanské svědomí nemůže nereagovat na palčivé společenské události, tím spíše ne na takové tragédie lidství, jakými jsou války. Flor prožil obě světové a ve třicátých letech, kdy napětí v mezinárodních politických poměrech gradovalo, se vyslovuje na stránkách domažlických periodik proti rozpínavosti fašistického Německa. Zároveň odsuzuje masové válečné vraždění, které se přehnalo jeho mladým životem a pro něž má v Oběti soucitu označení „výstava lidské zvilosti v letech 1914 – 1918“.

„Na capartické silnici, odkud dnes starostlivě hledí do Čech kovová postava Baara, pobízel spěchající vozka koně.

Veze z kleneckého nádraží těžký náklad broků nemanickému Oesterreicherovi, který je zvětšuje na šrapnelovou ráž.

Jaké je to pro ně vyznamenání! – Na nízkou zvěř byly ulity člověkem – a zase jím budou zvětšeny na několikanásobnou velikost. –

Proč?

Aby lehčeji ohrozily neb vyštvaly život bratra svého tvůrce ! Jaké to kulturní ztroskotání jaký to výsměch lidské rase, snící o rovnosti a bratrství !“ (Jack Flor: Halali).

Vzestup fašismu v Německu a jeho dopad na politický život v sousedních zemích sleduje Flor velmi pozorně. Svá stanoviska vyjadřuje drobnými příspěvky, jimž nechybí typická osobitost, autorovi pak statečnost – vždyť některé práce publikoval už v krajně nejistých dnech a navíc riskoval postavení zaměstnance hraběnky Schönbornové, majitelky koutského a trhanovského panství, která o připojení svých pozemků k Říši sama požádala.

Za dialog s německou rozpínavostí a agresivitou považujeme bajku Žádný strom nedoroste klenby nebeské, která vyšla 18. června horkého roku 1938 v Poslu od Čerchova. Vypráví se v ní o tom, jak „byli mírumilovní mravenci přepadeni červeno-hnědými“, agresivními, zákeřnými, dobyvačnými. Čili postoj Německa k Československu. Útočníci pobili obránce, vtrhli do nejhlubších skrýší a odnesli všechny kukly. Královnu přepadených posměšně uklidňovali, že „nemíní jejích dětí zabýti, ale že z nich vychovají krásné otroky, a jen aby kladla dál a více, že brzy přijdou zas“. Tedy skutečné úmysly Německa s evropskými národy. Silný politický akcent bajky umocňuje vypravěčova lidská moudrost a v daných souvislostech i prozíravé proctví: agresori jsou nakonec zničeni větší silou, z uchvatitelů se stanou ztroskotanci.

Krátce po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava publikuje Flor⁷⁾ fejeton Zoufalci, který je dalším spisovatelovým dialogem s německým sebevědomím a rozpínavostí. Autor tu líčí, jak po vlastním pozorování ztratil iluze o dokonalosti životního řádu včel a mravenců. Naivitu a bezúčelnost počínání stěhujících se mravenců komentuje slovy: „... ústa tiše šeptají citát německého básníka: Žijte, máte-li odvahu umřít!“.

Týden po Zoufalcích pošle Flor svým čtenářům příspěvek Okradený zloděj⁸⁾ a v něm mezi řádky pevné přesvědčení: „... neučí nás příroda, že na každého

7) Posel od Čerchova 25. 3. 1939

8) Posel od Čerchova 1. 4. 1939

násilníka dojde? Stalo se tak vždy ve spletné hře života, i tehdy, když jsme zoufale lomili rukama nad bílou záplavou mnišky“, nejinak tomu bude se záplavou hnědou.

Florova polemika s nepřízní doby tedy končí prorockými slovy útěchy. I s odstupem času vyznívá objektivně jako vypravěčsky osobitá, občansky odpovědná, odvážná, mužně čestná. V celém kontextu regionálního písemnictví třicátých let má váhu z největších; už proto, že zapadá do celku toho nejrozhodnějšího společenského vzoru vrcholícího památnou Vavříneckou poutí roku 1939.

Kolik generací v moderní historii dalo si přídomek „ztracená“, když tok jejich času se zauznil do vírů pustošících i pročisťujících? Při složitosti vývoje lidského jedince na jedné a společenského celku na druhé straně bývají styčné plochy shod nestejně a proměnlivě a curriculum vitae člověka o to bohatší na kontrasty. Nejinak je tomu v životě Jacka Flora. Spisovatel, jemuž znalost lesa pomohla odhalit řád v přírodě, hledal řád ve společnosti i v sobě samém. Dvacáté století s dynamickými vývojovými proměnami však vodilo své účastníky a tvůrce terénem, kde horstvo a propasti nepřály harmonii, stabilitě hodnot, jistotám, ba ani řádu ne.

Malý chlapec ze Stanětic, syn hajného Josefa Flora a Anna Florové, rozené Vochočové, sál do sebe společenskou atmosféru doby, kdy český duch se opět vzmáhal k sebeuvědomění a kdy mocnářství sice dožívalo, ale stále ještě mělo hodnotově výchovný vliv na české obyvatelstvo.

První léta dospělosti prožil Flor v tragickém údobí lidstva, prvním světoválečném vraždění, světonázorově vyzrál již v samostatné Československé republice v poměrech pluralitního politického systému, odvážně veřejně vystoupil proti uchvatitelské rozpínavosti Hitlerova Německa, po skončení druhé světové války byl (neprůkazně) obviněn z kolaborace, později vstoupil do komunistické strany. Kdo Flora dobře znal, charakterizoval ho jako diktátora, což přičítáme jednak výchovnému prostředí, z něhož vyšel, jednak lpění na řádu: nenacházím-li jej v chaosu kolem, ubráním si ho v soukromí, neboť je mi potřebný k životu.

Flor se už od dětství setkával s panským životem a s dětstvím budou nepochybně souviset celoživotní sympatie k hraběti Jiřímu ze Stadionu.

„Ano, vrátím se k němu stále častěji.

Ani nevím proč.

Byl to snad jeho elegantní zjev, jeho mocné postavení, jímž vzdorovitě čelil stávajícím řádům, z nichž k některým český člověk nikdy nepřilnul proto, že byly stvořeny daleko od nás nám cizí duši?

Či proto, že dětskému postřehu neušel smutek resignace, jím násilně držený v zajetí, ale vtetovaný do jeho tváře tak nesmytelně, že jej zachytil i štětec malíře na obraze, který dnes kráší chodbu pensionátu „Na Výhledech“?

37

Hrabě Jiří ze Stadionu byl typ podivína...

Nejsa vychován přijímati odpor, nesnášel jej, byť i uznával, že je pro něj nutným a blahodárným. V mládí na dvorním plese ve Vídni prý těžce urazil svým chováním dámu z vyšší šlechty, za což byl kýmsi vyzván na souboj. Hrabě Jiří však nesdílel názory tehdejší šlechty, že souboj je nejvhodnějším prostředkem dáti zadostiučinění.

„Je to věc zručnosti a náhody,“ řekl si a odešel z Vídně, neboť neměl v sobě bojovnosti po svém předku – generálovi. To byl začátek jeho trnité cesty.

Zřekli se ho.

Hrdý, práci tělesnou ani duševní neprodávající, klesal nouzí trpící Stadion stále hlouběji – hlouběji nežli občané, jichž rodokmeny prozrazuje jen několik jmen.

Stal se členem cikánské tlupy v uherských pusztách. Aby nemusel spolupracovati na nezákonném přilepšování stanového života, oženil prý se s vdovou po cikánském vůdci, což mu vyneslo vůdcovství. Byl snad spokojen v nové prostředí – on, příslušník rodu říšských hrabat, majících právo jezdit čtyřspřežením barvy bílé – rodu, jakých Rakousko mnoho nemělo?

Kdož to ví?“

Na „stadionovské“ téma ve spisovatelově knize Halali upozorňujeme (a vpravdě upozorňujeme) proto, že i toto je v regionálním písemnictví ozvláštněným odstínem

trhanovských „zámeckých dějin“, z nichž do povědomí široké veřejnosti se vepsala ta jejich část, kterou Jirásek literárně zpracoval v románu Psohlavci.

Z jiného úhlu pohledu však zůstává Florova výpověď nechtěným dotvrzením morálního úpadku šlechty jako třídy se slábnoucí historickou silou a venkonce m i úlohou. Tak ani Jiří Stadion na trhanovský zámek „*nepřinesl mnoho změn, jako nepřinášejí životní trosečníci, oddaní služebníci alkoholu... Hodnotil své zaměstnance podle pijáckých schopností. K těm, kteří byli zdatnými pijany, přilnul. Nic se nehoršil, rudly-li nosy, nesené těly s porušenou rovnováhou. Naopak: „To je můj personál!“ říkal hrdě...*“⁹⁾

9) Jack Flor: *Halali*

PRÓZA HALALI – ŽIVOTNÍ VYZNÁNÍ

Flor byl účastníkem historického předělu v životě českého národa: rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku ČSR. Jeho reakcí na společenské změny je kniha Halali, vyprávění o lesnících, myslivcích, pytlácích a tajemstvích říše zvířat. Knihu Flor rozdělil do dvou oddílů. První – obsáhlejší – je oslavou „zeleného života“ v lesích a honitbách trhanovského a koutského panství v posledních letech monarchie a přetrvávajícího vlivu monarchie na první léta samostatné republiky; druhý naopak odmítnutím nových, demokratizujících tendencí v prvorepublikovém Československu. Oba oddíly jsou pronikavě tendenční a každý z nich uvedl autor prologem.

V prvním případě:

Kdysi –

ach kdysi...

mnoho zvířete hostily české lesy...

Ač tiché na pohled, zelený humor v nich vlád –

ač chmurné, prchali k nim králové od státních rad.

Zřídka kdy se v nich propad život myslivce.

*Stalo-li se – do pekel poslal zákon odvážlivce.
V případě druhém:
A dnes – – – ?
Obrazce polí a luk se zmenšily –
v lesích přibylo hraničních kamenů...
Snad se tak musilo stát –
Ale proč se obrazce výřadů zmenšily
a proč v lesích přibylo tolik hřbitovních kamenů?
I to se musilo stát?...*

40

Už formou dopisu psaná dedikace Miloši Bískovi je obžalobou. „Děj z přítomné doby,“ stojí v ní, „jest veřejnou obžalobou neznámých politických lékařů, kteří v aréne života nečinně přihlížejí k rdousení české myslivosti a k urputným zápasům mezi pytláky a myslivci.“

Při službě v lese šlo už za soumraku Rakousko-Uherska skutečně o život. Jak se poměry vyhrtily, řekne nejlépe promluva manželky lesníka Martina Kyselého: „*Martine, oni tě zabijou. – Viš, že čekají na každou příležitost... Jen řekni adjunktovi, že nám otrávil všechny slepice, řekni mu, jak tě chytili do oka ve dveřích tvého domku a že tě chtěli na dvorku zabít cihlou...*“

K takovému úpadku nedokázal Flor mlčet a pranýřoval vše, v čem spatřoval jeho příčiny. Nejvíc ve společenských poměrech ČSR, státního útvaru, který si odbýval první roky samostatnosti. Začtème se do této pasáže z Halali:

„K jejich neklidu (rozuměj obyvatel – pozn. aut.) přispěli i lovci politické moci, přicházející do vsi s revolučními hesly, se štvavými, nenávistnými idejemi proti všem, kteří nebyli téhož politického přesvědčení.

Lid porozuměl smyslu nedokončených vět a směru, kterým se má dáti.

Mířil k lesu, jehož přívlastek „panský“ tak nerad vyslovuje.

Odvážné krádeže rostly, podezřelé rány padaly za šera i za jasných nocí. Houštiny se plnily drátěnými oky na nízkou zvěř i srncí.

Vynalézavost pytláků byla nekonečná.

(...)

Nastal prudký sestup kdysi slavné české myslivosti.

Hodinové tresty a mírné peněžité pokuty sváděly k opakování, jsouce nepřímými, ale hlavními viníky lesních tragédií.

Vy – pánové od zelených stolů – kolik cenných životů pro rodinu i stát jste mohli zachrániti přísnými tresty – a neučinili jste tak!

Těžká, přetěžká bude jednou vaše obhajoba!

My, s vědomím, že chceme odčiniti část viny našich předchůdců – již jste, netroufajíce si na mocné, je zatížili, ustoupili jsme až ke zdi. Dál nemůžeme, i kdybychom chtěli býti sobě i lidu předmětem pohrdání.

A nemůžeme-li my, musí ustoupiti protivník. Nebo – – – ?

Nebo padnou s námi všechna práva o ochraně majetku! –“

Flor si uvědomuje, že pytláctví a rozkrádání majetku má sociální kořeny. Problematika propastných rozdílů v sociálních jistotách obyvatelstva však není předmětem jeho literárního zájmu.

Odmítneme společenskou realitu konkrétní doby jako faktor lidskost buď pěstující a zušlechťující, nebo naopak diskreditující, devaluující?

ŽIVOT A SMRT

42

Když „sychravé podzimní dni ulehnu tíživě na život, sedřené stáří s nohama studenýma jako ulice venku prchne před nimi do sousedství šeptajících kamen a tam, zády k nim přitisknuto, bude hleděti zaroseným oknem do kraje a svoji duši bude živiti vzpomínkami. Dlouhé večery se vrátí, aby lidstvo mělo dosti času k bilančním přehledům, kolik radosti nebo žalu zasel do duše svých bližních“.¹⁰⁾ Podobný čas (píše o něm ve třicátých letech, tedy v době největší tvůrčí síly) prožívá stárnoucí Flor v Hradištaněch. Malý domek se zahradou ve vesničce na rozhraní okresů Domažlice a Plzeň-jih je místem nejen bilancování, ale stále plnohodnotného splnutí s přírodou. Zde mohl bývalý lesní rada v Podzámčí na Kdyňsku shrnout plody literární a publicistické píle. Jako zkušený autor a odborník se uplatnil na stránkách Československého lesa, Stráže myslivosti, Posla od Čerchova, Kdyňské stráže a Domažlických listů. Jeho črty, povídky a fejetony mají v kraji pod Českým lesem takový úspěch, že je domažlický nakladatel Prunar vydává knižně pod názvem Na Jarčině vyhlídce. Po

10) Jack Flor: *Neradostné vítězství*; z knihy *Oběť soucitu*

tomto vstupu do literatury následují ještě tituly Halali a Oběť soucitu. V písemné pozůstalosti uložené ve Státním oblastním archivu v Plzni se nacházejí rukopisy Zelený život a Zelená země.

Člověk Florova typu bilancuje i nehmatatelné.

Že mu učaruje zelený svět, bylo předurčeno výchovným prostředím rodinným. Otec Josef Flor byl hajným u trhanovského hraběte Stadionu.

Ctižádost? Stanětická škola nejspíš bude místem prvních uspokojení z vědění.

Na Měšťanské škole v Domažlicích dostaly chlapecké sny a ideály pevnější kontury. Flor po ní vystudoval tříletou Lesnickou školu v Jemnici a pak už se chodské Výhledy znovu vepsaly do literární historie – právě výhledský revír se totiž stal působištěm mladého lesního adjunkta, zaměstnance hraběte Schönborna. Florovým spolupracovníkem zde byl tehdy už dosti známý přírodní prozaik Jan Vrba.

V Odsouzencově pomstě napsal Flor o osudech stromů. I takových, jež člověk předurčí k tomu, aby z nich bylo „*brusné dříví, které mučírny dřeva přemění v papír, aby člověk mohl říci lidstvu své myšlenky, dobré i takové, které mohou uhasnouti jeho hvězdičku, neboť mají rudé oslovení* – „*Mým národům!*“. Evokace světové války bledá dávají tušit, že mladým stromem Florova života otrásl zkušenosti ze zákopů na Apeninském poloostrově tak, že ovlivnily Florovo lidské a filosofické zrání. Dozvuky válečného strádání hnaly mladého muže za citovými jistotami, které našel u Marie Bečvářové, rozené Adamičové. S tou se v listopadu 1919 oženil.

Po bohaté praxi lesního adjunkta na zámeckém ředitelství v Trhanově se stěhuje v roce 1922 z Domažlic do Kouta na Šumavě. Za další dva roky je přeložen do Podzámčí, kde se stává lesním.

Podzámčí nedává Florovi dostatek příležitostí pouze k profesionálnímu uplatnění. Stává se mu bohatým zdrojem námětů literárních. Flor zde dotvrdil skutečnost, že právě autoři Domažlicka křtili českou přírodní prózu.

* * *

„Tě chvíle letěla divoká honba kolem zahrad.

Její obětí byl tentokráte starý zajíc s přestřeleným předním během, utíkající kolem

plotu, v němž hledal otvor, aby poprvé v životě prosil člověka o ochranu. Nevěřil ani jemu, neboť on to byl, kdo mu dnes večer přestřelil běh, ale dával mu přednost před pronásledujícími skučícími vrahy, kteří v něm budí děs.

Ač jich neviděl, znal je. Slyšel je již dříve při této práci a vždy prchal daleko od místa, kde se objevili. Dnes vinou svého zranění je štvanou obětí sám. Cítí, že neunikne. Jeho zbytek sil, ochromený horečkou a ztrátou barvy, je dobíjen fascinujícím řevem za jeho zády, který se vytrvale přibližuje.

Otvor u plotu nenachází, a proto v jakési podvědomé odhodlanosti pro skončení všeho určil si místo, kde má být jeho tělo zaživa rozsápáno. Bude to u cesty, po níž často přicházejí jeho ozbrojení ochránci se psy. Necht' zítra uvidí – aby jej pomstili. Dobíhal k ní – ještě zbýval pás ovesného strniště. Vběhl na ně.

„Stát!“

Výkřik člověka, stojícího kdesi v cestě, všechny zastavil. Nikdo z nich rozkazu nerozuměl, ale přesto všichni poslechli a rázem ztichli. Bělavá plocha strniště s něco tmavšími odstíny účastníků divoké honby prozrazovala ty, kteří na ni vběhli, ale jen tomu, kdo té chvíli upřeně na strniště hleděl. Náhodný chodec by nikdy neřekl, že ony nehybné stíny, které, hledíme-li na ně děle, splývají s okolím, jsou členové činohry, jež dala původ mnoha strašidelným pověstem.

Od cesty vyšlehl blesk – druhý – třetí.

Třikrát se rozhučel les.

Pronásledovaný zajíc se vzpamatoval první a skočil proti šlehajícím, řvoucím bleskům – a dopadl až k noze střelce. Ucítil jeho pach a odbočil k lesu.

Byl již v lese, když kapesní svítilna střelcova prozrazovala na strništi výsledky srážky. Oba černí synové, kteří byli kořisti nejbliže, byli již mrtvi, ale jejich matka, ležící nedaleko nich, ještě žila. Myslivec stál nad ní, viděl v proudu světla její zápas a nezkracoval jej. Agónie smýkala černým tělem...“

Po týdnu se myslivec setkal se „svým“ zajícem znovu.

„Rukou nadzdvihl nejspodnější dlouhou větev, shýbl se a pohlédl pátravě do šera zaschlých součeků.

Udiveně ustrnul.

Díval se na něj odpočívající zajíc. Světla nepřírozně vyboulená a tělo, hubené až na kost, bylo vpřed útočně nachýleno. A jako by chtěl myslivce vyvést z nevíry, provedl hlavou výpad a zavrčel. Zlobně, výstražně, leč ubohost jeho zjevu vykreslila u myslivce útrpný úsměv. Zaječice, chránící mladé?

Jedinečný případ velké mateřské lásky?

Snad, ale on chce mít jistotu.

Holí se dotkl zajíce. Nevyběhl. Vyhrožoval protiútokem, varoval vrčením, ale hůl jej nesmlouvavě vytlačovala z jeho pozice. Nerad vstal, aby obnažil prázdné lože, a pomalu, kulhaje na přední běh, se vzdaloval. Při běhu kymácel šaškovitě hlavou na obě strany a odbíhal do vysokého, světlého lesa, ne do tmavé houštiny, která se mu nabízela po pravici.

Myslivec hleděl za ním – a pojednou by se ho rád zeptal, je-li to on, který je mu dlužen díky za vysvobození ze spárů divoké honby. Když zjev zajíce zmizel jeho zraku, zalitoval, že v předivu úvah zapomněl mu dát dávku olověných pilulek, které přinášejí utišení v každém případě.

Vzpomněl – a vykročil, aby šíleného zajíce znovu vyhledal a s rámusící omluvou tak dodatečně učinil.¹¹⁾

Proč právě tato epizoda z Florova literárního odkazu vybaví se nám na lavičce pod oknem domku v Hradišťanech? Je to nepochybně tím, že na této vlastnoručně zhotovené lavici Jack Flor spáchal 29. července 1980 sebevraždu. Muž mnohokrát oceněný za iniciativu pro lesní hospodářství ukončil svůj život výstřelem z lovecké pušky... Naráz skoncoval se svou přítomností v zeleném světě pravdy. Hradišťany, nenápadná vesnička, kam Flor nastoupil jako lesní správce 1. září 1945, se staly nevědomým svědkem Florova vnitřního konfliktu, jehož podstatu můžeme tušit pouze bez záruky neomylnosti, ale přece... přece...

Když se lidské bytosti nedostává více sil, aby přirozená vznešenost života nadále dávala smysl její existenci?

11) Jack Flor: *Divoká honba*; z knihy *Oběť soucitu*

Když ušlechtilé a nízké, krásné a odpudivé není vždy v rovnováze, cítí-li se organizmus unavený a zesláblý?

Potom zřejmě stavba úspěšného života začne chátrat v očích náročného stavitele.

Byla dobrovolná smrt pokusem uchovat ve svých vlastních očích stavbu celoživotních aktivit bytelnou? Nebo zdůraznily sebenároky marnost a nicotnost?

Nemáme právo vědět všechno.

Otevřený konec pobízí s Florem komunikovat i po letech.

Příloha

*

Jest jisto, že každý člověk má znáti více, než právě potřebuje, aby se najedl. Dušička lidská chce také něco, a čím více jí dáváš, tím je hladovější. Poznáš to, budeš-li se řídit dle mých slov.

A radím Ti dobře, to mi věř. – Nemám konečně příčiny, proč bych Ti měl špatně raditi. A řekni to i ostatním mládencům, i jim to stejně platí. Máte nyní nejhezčí dobu svého života, proto krásně ji užijte. Tak potom přijdete do lesa jako do kostela, a to do kostela lepšího, než jsou ty, které se pyšní na náměstích a čpí plísní a spálenou smůlou.

(Jan Vrba v dopise napsaném studentu Florovi v Berouně dne 9. 2. 1912.)

49

Jack Flor devatenáctiletý

Jack Flor krátce před svými pětasedmdesátinami

*Jack Flor na zahradě v Hradištanech ve společnosti vnuček.
Snímek z roku 1977*

Miroslav Vejlupek (Čerchovský)

Z PARNASU DO ČESKÉHO LESA
Josef Abraham a Jack Flor,
nezapomenutí umělci Domažlicka

Přebal a grafická úprava Miroslav Vejlupek jr.

Použito fotografií z archivu autora.

Vydal MiradiX s. r. o., Písek, tř. Národní svobody 181/26.

Technická redakce Miroslav Vejlupek jr.

V Písku 2010. První vydání.

Vyšlo ve formátu PDF.

52 stran.

© Miroslav Vejlupek